

Ord. Prof. Dr. G. Kessler'in

*Sosyoloji Tarihimizdeki Yeri ve Türkiyedeki
Yayınlarının Bibliyografyası*

Doç. Dr. Cavit Orhan Tütengil

I

Ord. Prof. Dr. Gerhard Kessler (24.VIII.1883 - 16.VIII.1963) 1933 - 1951 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesinin Hukuk, Edebiyat, İktisat Fakültelerinde Sosyoloji öğretimi yapmıştı. Almanya'daki ölümü ile Türk Sosyoloji Tarihinde yer alan bir yabancı sosyologu da kaybetmiş oluyoruz.

Türkiye'de sosyoloji A. Comte ve F. Le Play çağrılarını içindeki E. Durkheim ve E. Demolins'in Türkiye'deki temsilcileri ile serpilme çağına girer. Başlangıç dönemini ise, «Sosyoloji» den önceki çeşitli fikir ürünlerimizde ve Fransız Sosyolojisinin fikir hayatımızdaki ilk etkilerinde bulmak mümkündür¹. İngiliz ve Alman sosyologlarından gelen etkilenme, biraz da Durkheim Sosyolojisine bir karşı koyma olarak ortaya çıkmıştır, denebilir. Aynı çizgi üzerinde daha sonraki yıllarda Amerikan Sosyolojisinin de izlerini görmekteyiz.

Kessler münasebetiyle ilgimizi çeken konu yabancıların Türkiyedeki sosyoloji öğretimine katılmaları oluyor. Olay, üniversitemizdeki sosyoloji öğretimi açısından ele alınınca ilk defa Fransız çevresiyle doğrudan doğruya bir temasın Max Bonnafous'un «İstanbul Darülfünunu»nda sosyoloji okutmasıyla başladığı görülmektedir. (.. Tabiat sahası gibi cemiyet de, tebdil ve tagyiri insanların elinde olmayan sabit ve muayyen kanunlara tâbidir) görüşüne dayanan bu sosyoloji öğretiminden «Sosyoloji Tarihi» mize bazı incelemelerle bir ders kitabı kalmıştır².

1) Bk. Z. Fahri, Türklerde İctimaiyat Tarihçesi, İğ, S. 3-4, s. 146-170 (1934).

2) Sözkonusu kitap, yazarın N. Sadık ile birlikte yazdığı «İctimaiyat» tır. İstanbul, 1927. 215 + XIV s.

Alman çevresiyle doğrudan doğruya temas Kessler'in «İstanbul Üniversitesi» nde ödev almasıyla başlar. Aynı yıllarda gene aynı çevreden Ord. Prof. Dr. Alexander Rustow (8.IV.1885 - 1963) da kısa bir süre sosyoloji öğretimine katılmıştır³. İktisat Tarihi ve İktisadî Coğrafya Profesörü olan A. Rustow'un Anadolu'nun eski iktisadî gelenek ve âdetlerine yakın ilgi duyduğu bilinmektedir⁴.

İstanbul Üniversitesine «Sosyoloji ve Basireti İctimaiye Kürsüsü Ordinaryüs Profesörü» olarak tâyin edilen Kessler'in bir «Sosyal Siyaset» çi olarak çalışmaları ve etkileri daha geniş olmuştur. Fakat, Türk Sosyoloji Tarihi'nde de özel bir yeri vardır.

1901 - 1907 yıllarında Berlin ve Leipzig Üniversitelerinde önce tarih ve coğrafya, sonra da iktisadî ve içtimâî ilimler okuyan Kessler birçok ünlü profesörün talebesi oldu. Felsefe Doktorluğu için 1905 yılında Leipzig Üniversitesinde savunduğu tezi Roma Tarihiyle ilgiliydi. İktisadî ilk eserinin ise 1907 yılında yayınlanan «Almanya'nın İşveren Birlikleri» olduğunu bir yazısından öğreniyoruz⁵. İktisat Fakültesinde bulunan şahsî dosyasındaki 8.IV.1938 tarihli bir «beyanname» de şu satırlar vardır: (Almanca, Fransızca, Rumence konuşurum. İngilizce, Lâtince, Eski Yunanca, İbrance, İtalyanca ilmî kitapları okurum. Türkçe az bilirim).

Akademik meslek için istekli ve hazırlıklı olan Kessler'in İstanbul Üniversitesindeki Sosyoloji öğretimi iki özellik gösterir. Bu özelliklerden ilki sosyoloji ve sosyal münasebetler hakkındaki telâkkidir. Kessler'e göre, «.. bütin içtimâî münasebetler, insanlar arasında akla müsteniden ve isteyerek yapılan mütekebil münasebetlerdir». Bu düşünce, şu satırlarında daha çok açıklık kazanır: «Benim fikrime göre içtimâî münasebetlerin mahiyetinin kökleri akıldadır... Akılsız, 'Ratio'suz içtimâî hayat yoktur»⁶. Profesör Fındıkoğlu'nun da işaret ettiği gibi «determinist, ilmî ve mekanik izah zihniyetini veren» Ziya Gökalp sosyolojisinin yanında «Kessler'in tedrisatı, rasyonalist, hür ve gaiyetçi bir görüş» telkin etmektedir⁷.

3) Ders notları yayınlanmamış olan A. Rustow'un Türkçeye çevrilen eserleri için Bk. Yeni Yayınlar, C. VIII, S. 9, s. 281 (Eylül 1963).

4) 1939 yılında yayınlanan küçük broşürü şu kitap içinde yeniden yayınlanmıştır: Folklor ve Etnoğrafya Kılavuzu, İstanbul, 1949, s. 24-33: Anadolu'nun Kadim İktisat, An'ane, Âdetleri ve Bunların Ehemmiyeti.

5) Bk. İş, S. 113, s. 36.

6) Sosyoloji, İstanbul, 1934, s. 62.

7) İctimaiyata Başlangıç, İstanbul, 1938, s. 2.

Kessler, günümüzde sosyolojinin «iki ayrı manevî araştırma sahası» na, yani «Cemiyetin tarihini ve içtimaî oluşu» kendisine konu alan «Tarih Felsefesi» ile «Cemiyetin şe'niyeti» üzerinde duran «İlişikler Nazariyesi» ne inhisar ettiği kanaatindedir. Asıl konusunu teşkil eden de «muhakemeye değil, realist müşahedeye dayanan bu ikinci çeşit içtimaiyat» tır⁸. Bu ilmin temel kavramı ise «daima akıl ile nizama sokulmuş bir bağlılık olan» cemiyet'tir. Bununla birlikte Kessler içtimaî hayatta «gayri makûl şeyler» in de bulunduğunu kabul etmektedir. «Tabiî cemaat bizi yarattı; fakat biz de kültür cemiyetini yarattık»⁹ derken bir çeşit uzlaşmaya varmaktadır. Kessler'in Tönnies'in nazariyesini aşmayı denediği görülür.

Kessler'in Sosyoloji Tarihimizdeki yeri, genel görünüş içinde, geleneksel tutuma bir tepki olarak ifade edilebilir. Mehmet İzzet'te karşılaştığımız Alman Sosyolojisinin ilk etkileri Kessler ile yaygınlık kazanmıştır. Sabri F. Ülgener'in dediği gibi, «Ötedenberi şiddetli bir taassupla sıkı sıkıya bağlı kalınan Durkheim sosyolojisine karşı onun taban tabana zıddı olan bir sistemin mübalâğalı hatlarıyla de olsa memleket kültürüne tanıtılmış olması hiç şüphesiz büyük bir memnuniyetle karşılanmaya değer»¹⁰.

Kessler'in sosyoloji öğretiminde gördüğümüz ikinci özellik hayata, cemiyetin çeşitli görünüşlerine yöneliştir. «Türkiye'de Sosyolojinin Vazifeleri» konusunda verdiği «Açış Dersi» nde «.. ilmî tetkiklerde mevhum ve hayalî (cemiyet) üzerine imal-i fikir etmek-tense cemiyet hayatının hakikî ve muhtelif tezahürleri üzerinde araştırmalar» yapmayı salık vermektedir¹¹. Ona göre, «İlim hayata hizmet eder. Sosyoloji de memleketin içtimaî hayatına hizmet etmelidir».

«Pratik sosyoloji meseleleri» adını verdiği ve Üniversite dışın-da da tartışmaya hazır olduğunu söylediği konuları Türkiye bakımından nasıl sıraladığını ölümü vesilesiyle tekrarlamak yerinde olmaktadır. Kessler şöyle söylüyor:

«Türkiye'de içtimaî meselelerin ve vazifelerin adedi ne kadar büyüktür. Hakikaten Garbî Avrupanın kapitalist memleketlerindeki

8) Adı geçen eser, s. 4.

9) A.g.e., s. 31.

10) İ. Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası, C. I, s. 277.

11) İstanbul Üniversitesi Açılış Dersleri, (İstanbul, 1933 - 1935), s. 298.

sınıf tezatları burada yoktur. Fakat taşra halkı ile büyük şehirler halkı arasında, fakirlerle zenginler arasında, okuma yazma bilmeyenlerle münevverler arasındaki içtimaî farklar büyüktür. Bugün memlekette iktisadî hayat küçük ziraat ve küçük san'at halinde tebarüz etmektedir; fakat kapitalizm kapıda duruyor. Kapitalizmin birçok memleketlere getirdiği felâket ve belâlardan kaçınarak, onun büyük kuvvet ve hizmetlerini memlekete faydalı olacak bir hale sokmak mümkün müdür? Kooperatifler teşkili suretiyle çiftçileri ve küçük san'at erbabını kendi kendilerine yardım etmeye sevk etmek mümkün müdür? Bu adamlardan Garbî Avrupadaki gibi (proletet) olmayan, müstakil bir eve ve geçimine medar olarak bir bahçeye malik bir fabrika amelesi meydana getirmek mümkün müdür? Garbın içtimaî sigortalarını, teşkilât hatalarından kaçınmak şartile, almak mümkün müdür? Çocukları, kadınları iktisadî istismara karşı korumak mümkün müdür? İhtiyarları, malûlleri sıkıntı çektirmeden muntazam bir halde yaşatmak ve onlara bakmak mümkün müdür? Memleketin eski harap şehirlerini sıhhî şekilde imar ve yeni semtler inşa etmek ve bunları yaparken Garbin kışla tarzındaki muzur ikametgâh sisteminden ilerde tamamen uzak kalmak mümkün müdür?»¹².

Bu sorulardan bu yana otuz yıl geçmiş, kapıda duran kapitalizme karşı değişik davranışlar takınılmıştır. Öte yandan Kessler'in «memleketi tanımak» ve «içtimaî meseleler»e hal tarzı bulmak bakımından büyük gayretler sarfettiği bilinmektedir. İlgi çekici olan şey, Kessler'in rasyonalist ve gaiyetçi olan telâkki tarzını Türkiyenin çeşitli sosyal meselelerine uygulamaktan geri kalmamasıdır. Sosyolojiyi hayata hizmet etmenin bir aracı gibi kullanmak ve cemiyete yön verebilmek için olayların üzerine eğilmek Kessler'in örnek alınacak bir davranışı olmuştur. Türkiyedeki yayınları dikkatle gözden geçirilecek olursa bu davranışın çeşitli misalleriyle karşılaşılacaktır.

*
**

Kessler'in Türkiye'deki yayınları ile ilgili olarak hazırladığımız bibliyografyada bazı sınırlamalar yapılmıştır. Bunlardan ilki, yazımızın başlığından da anlaşılacağı gibi, Kessler'in Türkiye dışında yayınlamış olduğu kitap ve yazıların araştırmamızın dışında bı-

12) A.g.e., s. 298-299.

rakılmış olmasıdır. Biz sadece Kessler'in Türkiye'deki yayınları üzerinde durduk. Okuyucunun işini güçleştirmemek için, yazılarının ayrı basımlarını sözkonusu etmedik. Gazetelerde dağınık şekilde yer alan makaleleri de bibliyografyamızın dışında kaldı.

Bu sınırlamaların yanı sıra, aksiyon adamı tarafını yetesiye belirtmek için, yayınlanmış olan konferansları ayrı bir bölümde toplandığı gibi, bibliyografyaya verdiği önemi göstermek için de bu özellikteki yazıları birarada anılmıştır. Kessler'in Türkiye'deki yayınları, eserleri ve kendisi hakkında sağlığında ve ölümünden sonra yazılanlarla devam ettirilmiştir. Yazı yazdığı dergilerin adından sonra parantez içinde verilen tarihler, dergilerin yayın süresinde Kessler'in ilk ve son yazılarına ilişkin olan tarihlerdir. «İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası» ndaki yazılarının Almanca asılları aynı derginin yabancı dillerle yayınlanan «Revue de la Faculté des Sciences Economiques de l'Université d'Istanbul» adlı özel sayılarında bulunmakta olup künyeleri derginin Türkçe adı altında verilmiştir.

Araştırmamızda Kessler'in Türkiye'deki yayınları aşağıdaki plân çerçevesinde ele alınmaktadır:

- I — Eserleri
- II — «Armağan» lardaki ve ortaklaşa eserlerdeki yazıları
  - a) «Armağan» lardaki yazıları
  - b) Ortaklaşa eserlerdeki yazıları
- III — Dergilerdeki yazıları
- IV — Yayınlanmış olan konferansları
  - a) Üniversite Konferansları
  - b) İhtimal Siyaset Konferansları
  - c) Dergilerde
  - ç) Kitaplarda
- V — Bibliyografya yazıları
- VI — Kessler ve eserleri hakkında yazılanlar

Kessler'in memleketimizde yayınladığı bütün yazıların sözkonusu edildiği elbette söylenemez. Koleksiyonlardaki boşluklar buna imkân vermediği gibi belki gözümüzden kaçanlar da olmuştur. Fakat öyle sanıyoruz ki Kessler'in bu bibliyografyanın dışında kalan yazıları pek az olsa gerektir.

Bölmelerden birinde işaret edilmiş olan herhangi bir yazı, tekrardan kaçınmak için, bir başka bölümde yeniden ele alınmamıştır. Bu açıklamalardan sonra yazımızın ikinci kısmına geçebiliriz.

II

I — ESERLERİ

1. Sosyoloji — İstanbul, 1934, 140 s. (Çev. Doçent Hikmet Sadedik) - İ. Ü. Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Yayını.
2. İçtimaiyata Başlangıç — İstanbul, 1938. 272 s. (Çev. Z. F. Fındıkoğlu) - İ. Ü. İktisat Fakültesi Yayını.
3. İktisat Tarihi — İstanbul, 1940, 168 s. (Çevirenler: O. Tuna - S. Ülgener) - (Ders Notları).
4. Kooperatifçilik — İstanbul, 1940. 207 s. (Çev. Dr. Z. F. Fındıkoğlu) - İ. Ü. İktisat Fakültesi Yayını.
5. İçtimai Siyaset — İstanbul, 1945. VIII + 292 s. (Çev. Doç. Dr. O. Tuna) - Gençlik Kitabevi Yayını.
6. Komün Politikası — İstanbul, 1950. 75 s. (Çeviren ve «Türkiye kısmını tahrir eden» Dr. E. Zâdil) - M.T.T.B. İktisat Derneği Yayını. (Teksir)
7. Sosyal Sigorta — İstanbul, 1950. 95 s. (Çeviren ve «Türkiye kısmını tahrir eden» Dr. E. Zâdil) - M.T.T.B. İktisat Derneği Yayını. (Teksir)
8. Kooperatifçilik — İstanbul, 1950. 157 s. - M.T.T.B. İktisat Derneği Yayını. (Teksir)
9. Sosyoloji Notları — İstanbul, 1933. 160 s. - İ. Ü. Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Yayını. - (Bk. Dr. M. Ete, Yeni Türk Harfleriyle Yazılmış Ekonomik ve Finansal Kitaplar Bibliyografyası, İ.Ü.H.F.M., S. 2, s. 270).
10. Sosyoloji Dersleri — İstanbul, 1936. (Çev. R. Ş. Suvla) - İ. Ü. Hukuk Fakültesi Talebe Cemiyeti Yayını. - (Bk. R. Ş. Suvla, Umumî İktisat Dersleri, İkinci Kitap. Tatbiki İktisat,

İstanbul, 1948. s. 5. «Prof. R. Ş. Suvla'nın Eserleri» veya aynı yazarın Umumî İktisat Dersleri, Birinci Kitap. Nazarî İktisat, İstanbul, 1949. s. V).

II — «ARMAĞAN» LARDAKİ VE ORTAKLAŞA ESERLERDEKİ YAZILARI

a) «ARMAĞAN» LARDAKİ YAZILARI :

1. Cemil Bilsel'e Armağan — İstanbul, 1939. - s. 225 - 234. Millî ve Milletler Üstü Hukuk (Çev. Dr. R. Narbandoğlu).
2. Ebül'ülâ Mardin'e Armağan — İstanbul, 1944. - s. 263 - 285. Koalisyon Hukuku (Çev. Doç. Dr. O. Tuna).
3. Ordinaryüs Profesör İbrahim Fazıl Pelin'in Hatırasına Armağan — İstanbul, 1948. - s. 95 - 113. Grev, Lokavt, Kara Liste ve Boykot Gibi İş Mücadeleleri Hakkında Bazı Mülâhazalar.

b) ORTAKLAŞA ESERLERDEKİ YAZILARI :

- İstanbul Üniversitesi Açılış Dersleri — (İstanbul, 1933 - 1935), s. 295 - 299. Türkiye'de Sosyolojinin Vazifeleri (Çev. Doçent Hikmet Sadık).
- Yapı Kooperatifleri — Ankara, 1934, s. 57 - 61. Yapı Kooperatifleri - (20 Haziran 1934 günlü «Hâkimiyeti Milliye» den) - Türk Kooperatifçilik Kurumu Yayını.
- Günün Ekonomik Meseleleri — İstanbul, 1946, s. 55 - 73. Türkiyede Sosyal Sigorta (Çev. Dr. E. Zâdil) - İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti Yayını.
- Dr. Fındıkoğlu, Türkiye'de İktisat Tedrisatı Tarihçesi ve İktisat Fakültesi Teşkilâtı — İstanbul, 1946, s. 118 - 121. - İktisat Fakültesi Kütüphanesi.
- Birinci Dil Kongresi — İstanbul, 1949 (2.b.), s. 45 - 52. Almanya'da Dil Tasfiyesi (Çev. Dr. E. Zâdil) - (Aynı yazının ilk basımı Bilgi, S. 20'dedir).
- İçtimaî Siyaset Konferansları. Üçüncü Kitap — İstanbul, 1950, s. III - IV. - Önsöz.
- İktisat Fakültesi İçtimaiyat Enstitüsü Hakkında Kuruluşunun XX. Yılı Münasebetile Rapor (1934 - 1954) — İstanbul, 1955, s. 33 - 36. Ek III.

III — DERGİLERDEKİ YAZILARI

İŞ (1934 - 1952)

- S. 2, s. 85 - 89. Amelî İctimaiyat Bahisleri: Kinderschutz (Yazının sonuna «Çocukları Koruma» başlıklı bir özet eklidir).
- S. 5, s. 2 - 6. Sociale Klassen in Europa und in Orient (Yazının sonuna «Türkiyede ve Avrupada İctimaî Sınıflar» başlığını taşıyan bir özet eklidir).
- S. 9, s. 17 - 23. Hegel, Ranke ve Spengler'de Tarih Felsefesi (Çev. Fındıkoğlu Z. F.).
- S. 10, s. 35 - 40. Üç Prensip Hakkında (Çev. Dr. Fındıkoğlu Z. F.).
- S. 11 - 12, s. 75 - 82. Das türkische Arbeitsgesetz.
- S. 13, s. 8 - 9. Tarih Felsefesi II (Çev. Fındıkoğlu).
- S. 23 - 24, s. 150 - 154. Geschichtsphilosophie des «Unterganges».
- S. 29, s. 23 - 29. İctimaî Sigorta Meseleleri I (Çev. Dr. Tunaoğlu Orhan).
- S. 30 - 31, s. 99 - 104. İctimaî Sigorta Meseleleri II (Çev. Dr. Tunaoğlu Orhan).
- S. 32, s. 243 - 253. Türkiye'de İş ve İşçi Bulma Teşkilâtı (Çev. Tunaoğlu Orhan); (Bu yazı aynı derginin 150. sayısında (Şubat 1954) «Türkiye'de İşçi Bulma Teşkilâtı» başlığı altında yeniden yayınlanmıştır).
- S. 34, s. 69 - 78. Türkiyede Çocuk Say'ı (Çev. Doç. Dr. O. Tuna).
- S. 41, s. 10 - 15. Beveridge Plâni I.
- S. 43 - 44, s. 27 - 41. Beveridge Plâni II (Çev. O. Tuna).
- S. 46, s. 12 - 18. İstihlâk Kooperatifçiliğinin Hayatî Meseleleri (Çev. M. O.).
- S. 50 - 51, s. 50 - 52. Talebe Yurtları.
- S. 66, s. 11 - 15. İstanbul Gazetecileri Yardım Sandığı İçin Bir Nizamname Taslağı.
- S. 113, s. 6 - 12. İctimaiyat ve İctimaî Siyaset Dersleri Hakkında Rapor.

- S. 113, s. 33 - 40. Bir Otobiyografi: Kendi Hayat Yolum (Çevirenler: Dr. M. B. - Dr. E. Z.).
- S. 136, s. 99 - 104. İçtimaî Sigorta Meseleleri II (Bu yazı S. 30 - 31'de daha önce yayınlanmıştır).

MÜLKİYE (SİYASAL BİLGİLER, SİYASÎ İLİMLER «MÜLKİYE», SİYASÎ İLİMLER MECMUASI (1934 - 1946)

- S. 35, s. 5 - 8. Türkiye'de Sosyolojinin Vazifeleri (Çev. Doçent H. Sadık).
- S. 50, s. 6 - 10. Sosyal Sigortanın Şartları.
- S. 185, s. 228 - 230. İstanbul'un Mesken Meseleleri I
- S. 186, s. 272 - 276. İstanbul'un Mesken Meseleleri II

İKTİSAT ve TİCARET (1934)

- S. 6, s. 1 - 2. Sanayi Amelesi Meselesi (Çev. Doçent H. Sadık).

HUKUK GAZETESİ (1934 - 1945)

- S. 7, s. 4. Kapitalizmin Menfaatları ve Tehlikeleri (Çev. Doç. Dr. Yavuz).
- S. 13, s. 4 - 5. Mülkiyete Dair Bazı Mülâhazalar (Çev. Doç. Dr. H. S. Somay); (Fransızcası s. 18 - 19'dadır).
- S. 31-32, s. 8. Türkiye İş Kanunu (Çev. Doç. Dr. Z. Fahri).
- S. 33-34, s. 5-6. Türkiye İş Kanunu (Çev. Doç. Dr. Z. Fahri); (Fransızcası s. 16 - 17'dedir).
- S. 35-36, s. 4-5. Türkiye İş Kanunu (Çev. Doç. Dr. Z. Fahri); (Fransızcası s. 16 - 18'dedir).
- S. 49 - 59, s. 8. Türk Kooperatif Hukukuna Dair Meseleler (Çev. Ferruh İnce).
- S. 51 - 52, s. 8 - 9. Türk Kooperatif Hukukuna Dair Meseleler (Çev. Ferruh İnce).
- S. 63 - 64, s. 7 - 8. Kooperatif Hukuku (Çev. Fahri Hakçobanı); (Fransızcası s. 17'dedir).
- S. 65 - 66, s. 9 - 10. Kooperatif Hukuku (Çev. Fahri Hakçobanı); (Fransızcası s. 19 - 20'dedir).

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ HUKUK FAKÜLTESİ MECMUASI
(1935 - 1938)

- S. 1, s. 60 - 66. XVIII. Asırda Prusya Devlet Kapitalizmi ve Teşviki Sanayiın Berlin'deki Tesirleri (Çev. Hikmet Somay).
S. 4, s. 436 - 444. Mesken Siyahasına Ait Ekonomik ve Teknik Meseleler (Çev. Dr. M. Ete).
S. 10, s. 237 - 246. Almanya'da Türk Kanı (Çev. Dr. R. Ş. Suvla).
S. 16, s. 720 - 727. Tarih Felsefesi Meseleleri (Çev. Sabri F. Ülgener).

YÜCEL (1937)

- S. 25, s. 2 - 4. Beşer ve Tabiat (Çev. Doçent H. Veldet).
S. 33, s. 83 - 87. Hürriyet (Çev. Dr. Şinasi Altındağ).

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ MECMUASI
(1940 - 1948)

- C. I, s. 137 - 166. Türkiye'nin İçtimaî Siyaset Meseleleri (Çev. Dr. O. Tuna).
C. II, s. 441 - 470. Türkiyenin İçtimaî Siyaset Meselelerine Dair Mülâhazalar (Çev. Dr. O. Tuna); (Yazının Almanca aslı C. II, s. 353 - 378'dedir).
C. III, s. 71 - 78. Werner Sombart ve İktisat Tarihi (Çev. O. Tuna), (Yazının Almanca aslı C. III, s. 71 - 77'dedir).
C. IV, s. 236 - 254. Türk İş İstatistikleri (Çev. O. Tuna); (Yazının Almanca aslı C. IV, s. 165 - 179'dadır).
C. IV, s. 411 - 451. Avrupada Ziraat Rejimleri ve Ziraat Reformları (Yazının Almanca aslı C. IV, s. 262 - 298'dedir).
C. VI, s. 3 - 20. Yabancı Kültür Kıymetlerinin Benimsenmesi Meselesi (Çev. O. Tuna); (Yazının Almanca aslı C. VI, s. 3 - 16'dadır).
C. VI, s. 259 - 297. Oyun ve Kültür (Yazının Almanca aslı, C. VI, s. 165 - 192'dedir).
C. IX, s. 173 - 196. Zonguldak ve Karabük'teki Çalışma Şartları (Yazının Almanca aslı C. IX, S. 4, s. 238 - 267'dedir).
Aynı yazının son bölümü İş ve Düşünce, C. XXVIII, S. 237, s. 8 - 12'de «İçtimaî Siyaset Zaviyesinde nZonguldak ve Ka-

rabük» başlığı altında yeniden yayınlanmıştır), (Çev. Orhan Tuna).

İKTİSADİ YÜRÜYÜŞ (1940)

S. 15, s. 18 ve 23. Kooperatifin Beşiği.

ÜLKÜ (1940)

S. 91, s. 9 - 16. Kooperatifin Tarifi.

ÇALIŞMA (1946 - 1949)

S. 3, s. 4 - 9. Türk Kaza ve Analık Sigortası Primlerinin Miktarları Hakkında Teklifler I.

S. 4, s. 9 - 12. Analık Sigortası.

S. 5, s. 7 - 9. Tıbbî Bakım Sistemleri I.

S. 6, s. 7 - 9. Tıbbî Bakım Sistemleri II.

S. 16, s. 4 - 13. İşçi Hareketlerinin Hedefleri ve Yolları (Çev. Doç. Dr. O. Tuna).

S. 27, s. 4 - 9. Sanayi Müfettişliğinin Teşkilât ve İcraatı (Çev. Dr. E. Zâdil).

TÜRK EKONOMİSİ (1948)

S. 61, s. 175 - 180. Yapı Kooperatiflerinin Tatbikatı (Çev. Dr. E. Zâdil).

ARKİTEKT (1949)

Yıl XIX, S. 5 - 6, s. 131 - 134. İstanbul'da Mesken Darlığı, Mesken Sefaleti, Mesken İnşaatı (Çev. Dr. E. Zâdil).

İSTANBUL BAROSU DERGİSİ (1953)

C. XXVII, S. 9, s. 521 - 529. İş Kanunumuza Göre Grev ve Lokavtlar (Çev. Safa Ş. Erkün).

IV — YAYINLANMIŞ OLAN KONFERANSLARI

a) ÜNİVERSİTE KONFERANSLARI :

— 1935 - 1936, İstanbul, 1937, s. 301 - 310. Beynelmilel Nü-Meseleleri.

- 1936 - 1937, İstanbul, 1937, s. 339 - 343. İktisat Fakültesinde Açış Dersi.
- 197 - 1938, İstanbul, 1939, s. 281 - 287. Tarih Felsefesi Meseleleri.
- 1938 - 1939, İstanbul, 1939, s. 157 - 165. Halk Karakteri.
- 1939 - 1940, İstanbul, 1940, s. 232 - 241. Devletlerin Bugünkü Tipleri.
- 1940 - 1941, İstanbul, 1941, s. 35 - 47. Harp ve Ahlâk.
- 1942 - 1943, İstanbul, 1944, s. 137 - 155. Siyaset ve Ahlâk.
- 1944 - 1945, İstanbul, 1946, s. 125 - 133. Zamanımızın İçtimâî Buhranı.

b) İÇTİMÂÎ SİYASET KONFERANSLARI :

- Birinci Kitap, İstanbul, 1948, s. 7 - 15. İşçi Sendikalarının Vazifeleri ve Karşılaştıkları Güçlükler (Çev. Dr. E. Zâdil).
- İkinci Kitap, İstanbul, 1949, s. 7 - 33. Zonguldak ve Karabük'teki Çalışma Şartları (Çev. Dr. E. Zâdil).
- Üçüncü Kitap, İstanbul, 1950, s. 1 - 20. Garp Memleketlerinde İşçi Zümresinin Durumu (Çev. Dr. E. Zâdil).

c) DERGİLERDE :

Mülkiye (Siyasal Bilgiler)

S. 82, s. 606 - 611. Türkiyede İçtimâî Siyaset (Nakleden: Dr. Z. Fahri).

S. 83, s. 633 - 638. Tasarruf Sandıkları (Çev. Sabri F. Ülgener) - (İ. Ü. İktisat Fakültesi «İktisat Günü» (16 Aralık 1937) münasebetile verilen konferans).

İ. Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası

S. 4, s. 524 - 534. Şehirin Tarihî ve Sosyal Fonksiyonu (Çev. Doç. Dr. R. Şükrü [Suvla]) - (Komün Bilgileri Konferans Serisi Açılışı).

S. 9, s. 1 - 5. Sosyal Siyaset ve Ekonomi Siyaseti (Çev. Sabri F. Ülgener) - (İ. Ü. İktisat Fakültesinin açılması münasebetile 4 Şubat 1937'de verilen konferans).

İstanbul Baro Mecmuası

C. XI, S. 12 (1937), s. 603 - 611. Türk İş Kanunu (Çev. Doç. Dr. Z. Fahri) - (İstanbul Halkevinde verilen konferans - Almanca aslı, İş, S. 11 - 12, s. 75 - 82'dedir).

Türk Ekonomisi

S. 50 (1947), s. 235 - 241. Çalışma Bakanlığımızın Teşkilâtı Hakkında Düşünceler (Çev. Doç. Dr. O. Tuna).

S. 58 (1948), s. 99 - 102. Türk İş Kanunu.

S. 59, s. 126 - 129. Türk İş Kanunu (Çev. Doç. Dr. O. Tuna) - (Türk Ekonomi Kurumu'nda verilen konferans).

ç) KİTAPLARDA :

- Büyük Şehirlerin İctimaî Çehresi ve Zamanımızda Büyük Bir Şehirden Beklenen Vazifeler — İstanbul, 1934, 28 s. - (İstanbul Belediye Memurları Kooperatifi'nin ilk yıldönümü münasebetile Halkevinde Prof. Dr. Kessler tarafından verilen konferans).
- Ökonominin Bugünkü Meseleleri — İstanbul, 1934, s. 119 - 131. Kapitalizmin Sosyal Meseleleri (Çev. Doç. Hikmet Somay) - İ. Ü. Hukuk Fakültesi İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü Yayını.
- Komün Bilgisinin Esas Meseleleri — İstanbul, 1936, s. 3 - 15. - Şehirin Tarihi ve Sosyal Fonksiyonu (Çev. Doç. Dr. R. Şükrü), s. 35 - 46. - Şehir Tipleri ve Şehre Mütcellik Meseleleri (Çev. Doçent Hikmet Somay) - İ. Ü. Hukuk Fakültesi İktisat ve İctimaiyat Enstitüsü Yayını.
- Çalışma Bakanlığımızın Teşkilâtı Hakkında Düşünceler — Ankara, 1947, 24 s. (Çev. O. Tuna) - (Türk Ekonomi Kurumu Konferanslar Serisi).

V — BİBLİYOGRAFYA YAZILARI

İŞ :

S. 18, s. 106 - 109. (Dr. Ş. R. Hatipoğlu'nun «Türk İktisadiyatı Hakkında Tetkikler» ve «Türkiyede Ziraat Buhranı» adlı Almanca kitapları hakkında tanıtma yazısı - Çev. Dr. A. Kemal).

S. 29, s. 51 - 52. (Dr. A. K. Yiğitoğlu'nun «Türk İktisadiyatında Ormancılığın Yeri ve Ehemmiyeti» adlı kitabı hakkında Almanca tanıtma yazısı).

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ MECMUASI :

C. II, s. 334 - 339. Prof. E. Reuter'in «Komün Bilgisi» (Yazının Almanca aslı C. II, s. 249 - 254'tedir).

C. III, s. 435 - 440. İsviçre'de Neşredilen «Die Haushaltsrechnung» hakkında (Yazının Almanca aslı C. III, s. 396 - 399'dadır).

C. IV, s. 171 - 203. Werner Sombart'ın «Alman Sosyalizmi» (Çev. Doç. Dr. O. Tuna) - (Yazının Almanca aslı C. IV, s. 115 - 142'dedir).

C. VII, s. 137 - 142. R. Anhegger'in Kitabına Dair (Yazının Almanca aslı C. VII, s. 183 - 187'dedir).

*

**

Kessler'in bu bibliyografya yazılarını bazı kitaplara eklediği aşağıdaki bibliyografya bölümleri tamamlamaktadır:

- Sosyoloji — İstanbul, 1934, s. 125 - 140. Bibliyografya.
- İçtimaiyata Başlangıç — İstanbul, 1938, s. 249 - 260. Bibliyografya. - (s. 259 - 260. «Müellifin İçtimaiyata Ait Yazıları»).
- Kooperatiflik — İstanbul, 1940, s. 181 - 204. Kooperatifçilik Etrafında Kitabiyat - (Yerli-yabancı, çeşitli ülkelere ve konulara göre).
- İçtimai Siyaset — İstanbul, 1945, s. 220 - 246. Kitabiyat - (Ülkelere ve konulara göre).

VI — KESSLER VE ESERLERİ HAKKINDA YAZILANLAR

- Yeni Adam, S. 11 1934), s. 11. Umumî İçtimaiyat Ne Demektir? (İsmail Hakkı) - (İstanbul Üniversitesinden Profesör Kessler'in ilim yanırlarile dolu raporu münasebetile).
- Siyasî ilimler (Mülkiye), S. 76, s. 196 - 199. Alman Yahudileri Nasıl Soyadı Aldılar? (Dr. Z. Fahri).

- S. 77, s. 301 - 304. Alman Yahudileri Nasıl Soyadı Aldılar? (Dr. Z. Fahri) - (Kessler'in «Die Familiennamen der Juden in Deutschland, Leipzig, 1935» adlı eserinin incelenmesi).
- S. 179, s. 623 - 625. «İçtimai Siyaset» (H. R. Ertuğ).
- Ülkü, C. XVI, S. 93 (1940), s. 287. «Kooperatifçilik» (K.T.).
- İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası:
C. I, s. 277 - 283. «İçtimaiyata Başlangıç» (Sabri F. Ülgener).
- C. VI, s. 361 - 368. «İçtimai Siyaset» (S. Ş. Erkün).
- Dr. Fındıkoğlu, Türkiyede İktisat Tedrisatı Tarihiçesi ve İktisat Fakültesi Teşkilâtı, İstanbul, 1946, s. 105 - 108. Kessler'in «Neşriyat» 1.
- İş, C. XVII, S. 113, s. 1 - 2. «1933 - 1951 ve Yabancı İlim Adamlarından Faydalanma (İ.Ş.).
- » » » , s. 2 - 6. Prof. Dr. Gerhard Kessler (Prof. Dr. M. Ete).
- » » » , s. 12 - 14. İnsan Olarak Prof. Kessler (Dr. E. Zâdil).
- » » » , s. 15 - 18. Profesör G. Kessler'i Uğurlarlarken (Fındıkoğlu Z. Fahri).
- » » » , s. 19 - 21. Gerhard Kessler, das Beispiel einer starken Persönlichkeit (Gertrud Isaac).
- » » » , s. 22. Profesör Kessler'i Uğurlarken (Orhan Erdenen).
- » » » , s. 23 - 27. Perakende Ticaret ve Seyyar Satıcılık (A. S. İloğlu).
- » » » , s. 27 - 29. Gerhard Kessler ve İşletme İktisadı (Prof. Dr. A. Isaac - Çev. Dr. M. K.).
- » » » , s. 29 - 31. Gerhard Kessler ve Yeni Bir Zihniyet (Dr. Orhan Tuna).
- » » » , s. 41. Prof. Kessler'e Ait Bibliyografya.
- İktisat Fakültesi İçtimaiyat Enstitüsü Hakkında Kuruluşunun XX. Yılı Münasebetile Rapor (1934 - 1950). İstanbul, 1955, s. 20 - 21. Prof. G. Kessler (Neşriyatı hakkında).

- İş ve Düşünce, C. XXIX, S. 242 (Haziran 1963), s. 1 - 3. Prof. Kessler ve Türk Dil Kurumu.
- Millî Kütüphane Haberleri, Yıl 7, S. 80 (Eylül 1963), s. 9. Kessler'in Türkçeye Çevrilmiş Eserleri (Teksir).
- Yeni Yayınlar, C. VIII, S. 9, s. 280. Ord. Prof. Dr. Gerhard Kessler - Türkçeye Çevrilmiş Olan Eserleri.
- Cumhuriyet Gazetesi, 14.IX.1963, Prof. Dr. Gerhard Kessler (Orhan Tuna).
- Türk-İş, Ekim 1963, S. 8, s. 13 - 15. Kessler Hocanın Ölümü (Orhan Tuna).
- Karınca, Yıl 30, S. 323, Kasım 1963, s. 21 - 22. Ord. Prof. Dr. G. Kessler (Muhlis Ete); (Aynı yazının yeni bir yayını «Barış Dünyası, C. II, S. 18 - Kasım 1963, s. 512 - 513» tedir).